

**KHÓA ĐỊNH LOẠI CÁC LOÀI TRONG CHI MINH ĐIỀN -
Medinilla Gaudich. ex DC. (HỌ MUA-MELASTOMATACEAE Juss.) Ở VIỆT NAM**

NGUYỄN THỊ THANH HƯƠNG

*Viện Sinh thái và Tài nguyên sinh vật,
Viện Hàn lâm Khoa học và Công nghệ Việt Nam*

TRẦN THỊ PHƯƠNG ANH

*Bảo tàng Thiên nhiên Việt Nam,
Viện Hàn lâm Khoa học và Công nghệ Việt Nam*

TRỊNH NGỌC BÓN

*Viện Nghiên cứu Lâm sinh,
Viện Khoa học Lâm nghiệp Việt Nam*

Trên thế giới, chi Minh điền (*Medinilla* Gaudich. ex DC.) thuộc họ Mua (Melastomataceae Juss.) có khoảng 400 loài phân bố từ châu Phi, châu Á và vùng Thái Bình Dương. Trong “Flore Générale de L’ Indo-chine, Guillaumin (1921) đã lập khóa định loại, mô tả đặc điểm hình thái 5 loài trong chi này. Phạm Hoàng Hộ (2000) trong “*Cây cỏ Việt Nam*” đã mô tả đặc điểm ngắn gọn của 7 loài có ở Việt Nam. Nguyễn Kim Đào (2003) trong “*Danh lục các loài thực vật Việt Nam*” đã tóm tắt các thông tin ngắn gọn của 10 loài thuộc chi này. Trong phạm vi bài báo này, chúng tôi xây dựng khóa định loại các loài trong chi *Medinilla*.

I. ĐỐI TƯỢNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu là các loài trong tự nhiên, các tiêu bản thuộc chi *Medinilla* được lưu giữ tại các phòng tiêu bản thực vật của Viện Sinh thái và Tài nguyên sinh vật (HN), Viện Sinh học nhiệt đới Tp. Hồ Chí Minh (VNM), Trường Đại học Khoa học Tự nhiên (HNU).

2. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp nghiên cứu được sử dụng là phương pháp so sánh hình thái. Bên cạnh đó kế thừa, tổng hợp và phân tích các tài liệu có liên quan. Khóa định loại các loài xây dựng theo kiểu khóa lưỡng phân.

II. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Sau khi nghiên cứu, chúng tôi đã mô tả một số đặc điểm của chi *Medinilla* cũng như xây dựng khóa định loại các loài trong chi như sau:

Dạng sống: Cây bụi bì sinh hoặc cây leo có rễ bám, hiếm khi mọc trên đất; cành hình trụ có cánh hoặc có góc cạnh, nhẵn hoặc có các hạt lồi nhỏ; các mẫu có các lông mềm hoặc cứng dài tới 15 mm.

Lá: Mọc đối hoặc mọc vòng có 3-5 lá, đôi khi một lá tiêu giảm hoặc biến mất; phiến lá hình elip, nhẵn, dai hoặc mỏng nước, có cuống hoặc không; gân sơ cấp 1-5 cặp, đôi khi xuất phát từ trên gốc lá, gân thứ cấp thường không rõ; mép nguyên

Cụm hoa: Dạng chùm xim hoặc tán có nhiều hoa mọc ở đỉnh hay ở nách, thường tạo thành chùm ở nách lá hoặc trên mẫu, ở một vài loài là dạng xim có một vài hoa hoặc một hoa đơn độc, đôi khi hoa mọc trên thân.

Hoa: Mẫu 4, 5 hoặc 6. Ống đài hình trụ, hình chuông hoặc hình vại, thường nhẵn, mép thùy đài thường có răng cưa ngắn hoặc cụt. Cánh hoa hình trứng ngược, mỏng. Nhị thường 1 kiểu (ở *M. radicans* hơi khác nhau), 2 vòng nhị; bao phấn thẳng hoặc hơi cong, mở bằng 1 lỗ ở đỉnh; trung đới không kéo dài hoặc kéo dài dưới bao phấn, có 2 cửa ngắn ở mặt bụng và 1 cửa ngắn ở mặt lưng. Bầu 4-6 ô, đính noãn trụ giữa.

Quả: Mọng, hình cầu, nhẵn

Hạt: Nhiều, hình trứng hoặc hình chóp, dài 0,5-2,0 mm, thẳng.

Typus: *Medinilla rosea* Gaudich

KHÓA ĐỊNH LOẠI CÁC LOÀI TRONG CHI *Medinilla* Ở VIỆT NAM

- 1A. Cụm hoa ở đỉnh cành
 2A. Thùy đài không rõ **1. M. assamica**
 2B. Thùy đài rõ
 3A. Cụm hoa tán không cuống dày đặc **2. M. marumiaetricha**
 3B. Cụm hoa sim hoặc chùy
 4A. Lá 7-9 gân; thân hình trụ có lông **3. M. honbaensis**
 4B. Lá 3 gân; thân có góc đến có cánh, nhẵn **4. M. nana**
- 1B. Cụm hoa không ở đỉnh cành
 5A. Cụm hoa trên thân không lá hoặc trên rễ
 6A. Cánh tràng hình trứng rộng, cỡ 4,5 x 6 mm; hạt hình nêm, có mụn thưa ... **5. M. lanceata**
 6B. Cánh tràng hình mắt chim, cỡ 8-9 x 8 mm; hạt hình trứng, nhẵn **6. M. petelotii**
- 5B. Cụm hoa ở nách lá
 7A. Lá mọc đối **7. M. septentrionalis**
 7B. Lá mọc vòng
 8A. Thân tròn, gốc lá không men dần xuống cuống **8. M. radicans**
 8B. Thân có cánh dạng màng, gốc lá men dần xuống cuống **9. M. pterocaula**

III. KẾT LUẬN

Trên cơ sở phân tích các đặc điểm hình thái quan trọng của cơ quan sinh dưỡng và cơ quan sinh sản, chúng tôi đã xây dựng được khóa định loại cho 9 loài trong chi *Medinilla* hiện có ở Việt Nam.

Ghi chú: Một số thay đổi về phân loại học của các loài trong chi *Medinilla*.

Trong “Danh lục các loài thực vật Việt Nam”, có ghi nhận có 10 loài thuộc chi *Medinilla* và 5 loài thuộc chi *Pseudodissochaeta* hiện được coi là synonym của chi *Medinilla*. Trong đó các loài *P. assamica*, *P. subsessilis* là synonym của loài *Medinilla assamica*; *P. lanceata* (Trong Danh lục thực vật, viết sai là “*lanceolata*”) là synonym của *M. lanceata*; *P. septentrionalis* là synonym của *M. septentrionalis*; *Medinilla alternifolia* Blume là synonym của loài *Heteroblemma alternifolium*; *P. raphioides* C. Hansen là tên được ghi nhận trong IPNI mà chưa xác định tên này là tên được chấp nhận hay là synonym của một loài khác, theo mô tả gốc loài có thể trở thành synonym của loài *M. septentrionalis* tuy nhiên cần có sự nghiên cứu kỹ hơn trên mẫu type.

Một số loài vẫn còn tranh cãi về sự tồn tại của tên gọi và khả năng ghi nhận có ở Việt Nam như: loài *M. acutialata* là tên được ghi nhận trong IPNI (đầy đủ với tài liệu gốc có số trang) mà chưa xác định tên này là tên được chấp nhận hay là synonym của một loài khác, được ghi nhận

có ở Việt Nam nhưng chúng tôi chưa xác định được sự có mặt của loài. Tên loài *Medinilla scortechinii* King (non Blume: DLTV) được ghi nhận có trong Tropicos, không thấy có trong IPNI nhưng không thấy trích dẫn tài liệu gốc, chúng tôi chưa xác định được sự tồn tại của tên này.

Như vậy cho đến nay chi *Medinilla* ở Việt Nam hiện biết có 9 loài ở Việt Nam.

Lời cảm ơn: Chúng tôi xin cảm ơn đề tài cơ sở mã số IEBR.DT.01/14-15 đã hỗ trợ kinh phí cho bài báo này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. **Nguyễn Tiên Bân** (chủ biên). Danh lục các loài thực vật Việt Nam. Nxb. Nông nghiệp, Hà Nội, tập II: 914-915.
2. **Chen J., Susanne S. R. in Y. Z. Wu, P. H. Raven**, (eds), 2007, Flora of China, vol 13: 392-395. Science Press (Beijing), Missouri Botanical Garden (St. Louis).
3. **Guillaumin M. A.** in Lecomte, 1921. Melastomacées, Flore Générale de L' Indo-chine 2 (7): 864-936. Paris.
4. **Phạm Hoàng Hộ**, 2000. Cây cỏ Việt Nam, 2: 95-97, Nxb. Trẻ, TP. Hồ Chí Minh.
5. **Mabberley D. J.**, 1997. The Plant-Book (ed. 2). 858 pp. Cambridge University Press..
6. <http://www.theplantlist.org/>
7. <http://www.theplantlist.org/>
8. <http://www.ipni.org/ipni/idPlantNameSearch>

KEY TO THE GENUS *Medinilla* Gaudich. ex DC. (MELASTOMATACEAE Juss.) IN VIETNAM

NGUYEN THI THANH HUONG,
TRAN THI PHUONG ANH, TRINH NGOC BON

SUMMARY

The genus *Medinilla* Gaudich. ex DC. has about 400 species in tropical Africa, Asia and Pacific islands. Among the publications on genus *Medinilla* in Vietnam, the most significant is “Flore Générale de L’Indo-chine. Guillaumin in 1912 introduced key to the genus and described 5 species. Later, Pham Hoang Ho in “An Illustrated Flora of Vietnam” described 7 species from the country. Of late, Nguyen Kim Dao in 2003, in “Checklist of plant species of Vietnam” summarized brief information on 10 species. The present paper deals with the most updated key dealing with 9 species in Vietnam.